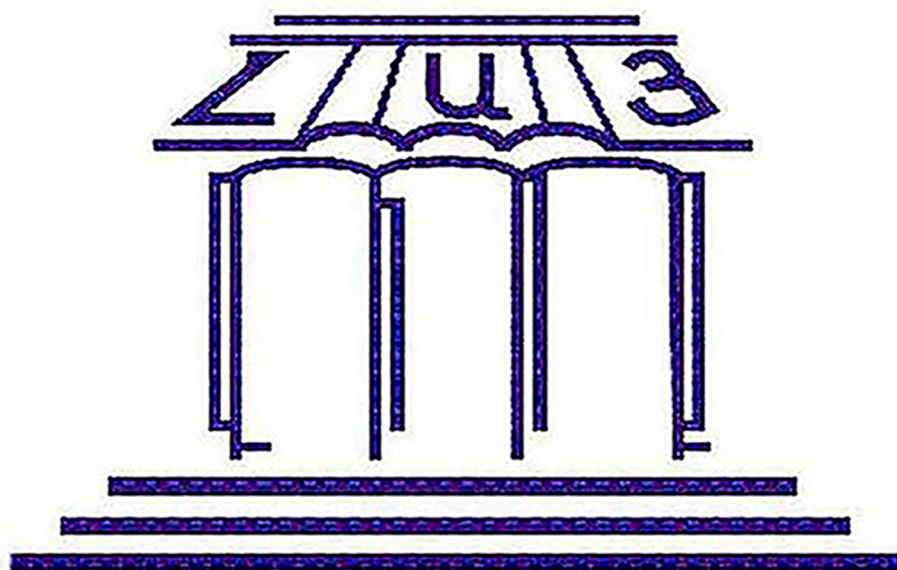

Հայկական գիտահետազոտական հանգույց
Armenian Research & Academic Repository

Սույն աշխատանքն արտոնագրված է «Մտեղծագործական համայնքներ
ոչ առևտրային իրավասություն 3.0» արտոնագրով

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial
3.0 Unported (CC BY-NC 3.0) license.

Դու կարող ես.

պատճենել և տարածել նյութը ցանկացած ձևաչափով կամ կրիչով
ձևափոխել կամ օգտագործել առկա նյութը ստեղծելու համար նորը

You are free to:

Share — copy and redistribute the material in any medium or format

Adapt — remix, transform, and build upon the material

MATERIALIEN ZUR ARMENISCHEN PALÄOGRAPHIE

I.

Ein im Auftrage des Königs Leo III. abgeschriebenes Psalterium
(1283)

Beschrieben von

HAIKASN HABESCHIAN

ՆԻԻԹԵՐ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀՆԱԽՍՍՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

Ա.

ՍԱՂԽՈՍԱՐԱՆ

ԳՐՈՒԱԾ ԼԵԻՈՆ Գ. ԹԱԳԱԻՈՐԻ ՀԱՄԱՐ (ՁԼԲ = 1283)

ԴՐԵՑ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՊԷԾԵԱՆ

(Արտատպառած ՀԱՆԴԷՍ ԱՄՍՕՐԵԱՅԷ, Թ. 2/3)

ՎԻԵՆՆԱ

ՄԻԻԹԱՐԵԱՆ ՏՊԱՐԱՆ

1922

091

Հ-33

23 JUN 2009

091-4/
Z-33

MATERIALIEN ZUR ARMENISCHEN PALÄOGRAPHIE

I.

Ein im Auftrage des Königs Leo III. abgeschriebenes Psalterium
(1283)

Beschrieben von
HAIKASN HABESCHIAN

ՆԻԽԵՐ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀՆԱԽՍՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

Ա.

ՍԱԳՄՈՍԱՐԱՆ

ԳՐՈՒԱԾ ԼԵՒՈՆ Գ. ԹԱԳԱԽՈՐԻ ՀԱՄԱՐ (ՉԼԲ = 1283)

ԳՐԵՑ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՊԵԾԵԱՆ

(Արտատպուած ՀԱՆԴԵՍ ԱՄՍԹՐԵԱՅԷ, Թ. 2/3)

9265

2197
38

Ս Ա Ղ Մ Ո Ս Ա Ր Ա Ն

Գ Ր Ո Ւ Ա Ծ Լ Ե Ւ Ո Ն Գ. Թ Ա Գ Ա Խ Ո Ր Ի Հ Ա Մ Ա Ր

(2ԼԲ = 1283)

1920 ին, յունիս 13 ին բարեբախտու-
թիւնն ունեցայ ձեռք ձգելու Ատանայի մէջ
Սաղմոսարան մը, որ այժմ զարդերէն մին է
Տիար Ժաք Մաթոսեանի հայերէն ձեռագիրնե-
րու արդէն մեծապէս ճոխ հաւաքածուն:
Մեծարժէք է այն ոչ միայն իւր հնութեամբ
եւ գեղեցիկ մանրանկարներով, այլ եւ սեպ-
հականութիւն եղած ըլլալով հայ արքունի տան՝
Լեւոն Գ. Թագաւորի, որուն համար ալ օրինա-
կուած է 1283 թուին Սիսի մէջ Յովհան-
նէս գրչէն:

Իմ կողմէս առանց մանրամասնութեանց
մէջ մտնել փորձելու, պիտի շատանամ միայն
հայ եւ օտար արուեստասէրներու եւ բանասէր-
ներու ուշադրութեան յանձնել զայն, հայ ա-
րուեստի եւ բանասիրութեան վերաբերեալ
խիստ շահեկան յիշատակարաններու վերաբ-
տադրութեամբ եւ ինչ ինչ մանրանկարներու
հրատարակութեամբ¹:

1. Նկարագրութիւն ձեռագրին:

ԹՈՒՆՂԹԻՔ 260: — ՄեծՈՒԹԻՒՆՆ
24 × 16.5 սմ.: — ԳՐՈՒԹԻՒՆՆ՝ միա-
սիւն 16.5 × 11 սմ.: — ՏՈՂԻՔ 17—8—
16—20: — ԹԵՐԹԻՔ 26. իւրաքան-
չիւրը 12, տեղ տեղ 10 թուղթ: — ՆԻՒԹ՝
ընտիր մագաղաթ: — ԿԱԶՄ՝ պինդ կա-
շեպատ. թերեւս ԺԸ դարուն: — ՄԱԳԱ-

¹ «Հանդիսի» խմբագրութիւնը իւր խորին շնոր-
հակալութիւնը կը յայտնէ Տիար Ժաք Մաթոսեանի,
որ հաճեցաւ ազնուօրէն յանձն առնուլ պատկերներու
պատրաստութեան ծախքը:

ՂԱԹԵԱՅ ՊԱՀՊԱՆԱԿ՝ չկայ, այլ թղթեայ՝
որ Սսի կաթողիկոսներու կրնդակի մը
մասը կը կազմէ: — ՀԱՆԳԱՄԱՆՔ՝ շատ
լաւ պահուած. կը պակսին սակայն՝ 2 թեր-
թէն Գ թուղթը, որ կամ նկար մ'ըլլալու
էր եւ կամ դատարկ. ինկած են ԻԴ—ԻԷ
թերթերը: — ԳԻՐ՝ բոլորգիր մեծ, մա-
քուր եւ կանոնաւոր: — ԽՈՐԱԳԻՐՔ եւ
սկզբնատողը հատուածոց եւ տուններու
սկզբնատառերն՝ կարմրագիր. զարդնազիր
ունեցող բոլոր տողերը երկաթագիր են: —
ԶԱՐԴԱԳԻՐՔ՝ կարմիր, խիստ յաջող,
շատ յաճախ, մերթ նսեւ մարդագրեր եւ
թռչնագրեր: — ԼՈՒՍԱՆՅԱԶԱՐԴ՝ շատ
ստեպ գրեթէ ամէն էջի վրայ: — ԽՈ-
ՐԱՆՔ 8 հատ: — ՆԿԱՐՔ 1 հատ: —
ԴԱՏԱՐԿ՝ չկայ: — ԺԱՄԱՆԱԿ՝ 2ԼԲ =
1283: — ՏԵՂԻՍԻՍ: — ՏԷՐ՝ Լեւոն Թա-
գաւոր: — ԳՐԻՉ Երան: — ՅԻՇԱՏԱ-
ԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆՔ՝ թղ. 53բ, 54ա, 87ա,
87բ (արքունական ինքնագիր), 176ա,
260բ: — ԲՈՒՆ ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆ՝ թղ.
259ա—260ա:

2. Բովանդակութիւն:

Մատենան է Սաղմոսարան եւ Ժամագիրք:
Կը սկսի Հաւատով խոստովանիմի՝ զիս ի
չար սովորութեանց իմոց, տողէն: Սաղմոսարանը
բաժնուած է կանոնագլուխներու, գութաններու
եւ տուններու: Մէջ ընդ մէջ ագուցուած են
Ժամագրքի մասերը ըստ պատշաճի: Բացա-

տրութիւնները կարմրագիր են եւ մանր բոլոր-
գիր: Թղ. 3 ա. կը սկսի. «Երանեալ է»: Թղ. 22 ա. Աւրհնութիւնն Մովսէսի եւ որդւոցն Իսրա-
յելի. Աւրհնեցո՛ք զՏէր: Թղ. 24 ա. Վասն
ի վերուստ խաղաղութեան: Քրիստոս է իմ

Թղ. 246 բ. Հղաւր յաղթող: Ընկալ, Տէր,
զաղաչանս: Թղ. 247 ա. Մեծացուցէ անձն իմ:
247 բ. Աւրհնեալ Տէր Աստուած Իսրայելի...
Թղ. 255 բ. Կաւարտի Սաղմոն եւ կը սկսի
Փառք ի բարձունս Աստուծոյ...: Հոս կը պակ-

Պատկ. 1.

Աստուած: Տէր տունջեան եւն: Թղ. 82 ա. Աւր-
հնութիւն Մովսէսի. Զի հուր բորբոքեցաւ ի
բարկութենէ իմմէ: Թղ. 114 բ. Եւ եւս խաղա-
ղութեան... Գոհանամք զքէն...: Թղ. 146 ա.
Ի գիշերաց կանխէ հոգի իմ...: Թղ. 176 ա.
Ես ասացի ի վերանալ...: 205 ա. Աւրհնեցէք
զԱստուած...: Թղ. 237 բ. Տէր զուր քո լուայ
եւ երկայ...: Թղ. 246 ա. Ցաւղեա Տէր...

սին ԻԳ—ԻԸ Թերթերը. իսկ ԻԸ կը սկսի Ան-
ճառ տնաւրէնութեամբ:

Զեռագրին ուղղագրութիւնը հին
ձեւով է. այդ = այլ, պահէին = պա-
հէին, եին = էին, թե = թէ. առեւծ
= առիւծ, ուղեղ = ուղեղ, երկիղած =
երկիւղած, շաւեղս = շաւիղս. աղեղուիա
= ալէլուիա, զըկեանս = զկեանս եւն:

3. Մանրանկարները:

Զեռագիրս ճոխ է մանրանկարներով, լաւ
եւս խորաններով, Լուսանցազարդերով եւ
Զարդագրերով: Իրրեւ ամբողջական նկար հատ

ՄԱՅՐ Ա[ՍՏՈՒԾՈՅ]

Յ[ԻՍՈՒՍ] Ք[ՐԻՍՏՈՍ]

ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ՊԲ. ՀԱՆԷՍ ԶԱՆՍԼԵՐՆ

ՔԵԶ ՅԱՆԶՆԻ:

Պատկ. 2.

մը միայն ունիւր, ձեռագրին սկիզբը, որ կը
ներկայացնէ Աստուածածինը բազմած թոռի
վրայ, եւ գիրկը բռնած Յիսուս մանուկը: Աս-
տուածամօր աջ կողմը ծնրագիր կեցած է աղա-
չաւորի կերպարանաց տակ Յովհաննէս ջանսը-
լէր, որ մեզի Սաղմոսարանի համանուն ընդօրի-
նակողին հետ նոյն ըլլալ կ'երեւայ: Նկարիս
վրայ կը կարդացուին (Պատկ. 1).

Խորանները՝ թուով 8, զետեղուած 8
կանոնագրութիւններու սկիզբը, կը ներկայացնեն
զանազան մոտիւններով տերեւահիւս, խաչածեւ,
գիրկընդխառնուող զարդածեւեր, թէեւ պարզ,
բայց համաչափ եւ ճաշակաւոր, մանաւանդ իրենց
երկնքանգ գոյներու մէջ (հմտ. Պատկ. 2—7):

Լուսանցքներու վրայ, մէն մի խորաններու
եզերքը եւ գուրդաններու սկզբնաւորութեան,

տրութիւնները կարմրագիր են եւ մանր բոլոր-
գիր: Թղ. 3 ա. կը սկսի. «Երանեալ է»: Թղ.
22 ա. Աւրհնութիւնն Մովսէսի եւ որդւոցն Իսրա-
յելի. Աւրհնեցութիւնն զՏէր: Թղ. 24 ա. Վասն
ի վերուստ խաղաղութեան: Քրիստոս է իմ

Թղ. 246 բ. Հղաւր յաղթող: Ընկալ, Տէր,
զաղաչանս: Թղ. 247 ա. Մեծացուցէ անձն իմ:
247 բ. Աւրհնեալ Տէր Աստուած Իսրայելի...
Թղ. 255 բ. Կաւարտի Սաղմոնն եւ կը սկսի
Փառք ի բարձունս Աստուծոյ...: Հոս կը պակ-

Պատկ. 1.

Աստուած: Տէր տունջեան եւն: Թղ. 82 ա. Աւր-
հնութիւն Մովսէսի. Զի հուր բորբոքեցաւ ի
բարկութենէ իմմէ: Թղ. 114 բ. Եւ եւս խաղա-
ղութեան... Գոհանամք զքէն...: Թղ. 146 ա.
Ի գիշերաց կանխէ հոգի իմ...: Թղ. 176 ա.
Ես ասացի ի վերանալ...: 205 ա. Աւրհնեցէք
զԱստուած...: Թղ. 237 բ. Տէր զուր քո լուայ
եւ երկայ...: Թղ. 246 ա. Ցաւղեա Տէր...

սին ԻԳ—ԻԸ Թերթերը. իսկ ԻԸ կը սկսի Ան-
ճառ տնաւրէնութեամբ:

Չեռագրին ուղղագրութիւնը հին
ձեւով է. այլ = ալ, պահին = պա-
հին, եին = էին, թե = թէ. առեւծ
= առիւծ, ուղեղ = ուղիղ, երկիղած =
երկիղած, շաւղս = շաւիղ. աղեղուեա
= ալէլուիա, զըկեանս = զկեանս եւն:

3. Մանրանկարները:

Չեռագրիս ճիւղ է մանրանկարներով, լաւ
եւս խորաններով, լուսանցազարդերով եւ
զարդագրերով: Իրրեւ ամբողջական նկար հաս-

ՄԱՅՐ Ա[ՍՏՈՒԾՈՅ]

Յ[ԻՍՈՒՍ] Ք[ՐԻՍՏՈՍ]

ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ՊԻ. ՀԱՆԷՍ ԶԱՆՍԼԻՐՆ

ՔԵԶ ՅԱՆԶՆԻ:

Պատկ. 2.

մը միայն ունինք, ձեռագրին սկիզբը, որ կը
ներկայացնէ Աստուածածինը բազմած թառի
վրայ, եւ գիրկը բռնած Յիսուս մանուկը: Աս-
տուածամօր աջ կողմը ծնրագիր կեցած է աղա-
չաւորի կերպարանաց տակ Յովհաննէս ջանը-
լէր, որ մեղի Սաղմոսարանի համանուն ընդօրի-
նակողին հետ նոյն ըլլալ կ'երեւայ: Նկարիս
վրայ կը կարդացունին (Պատկ. 1).

Խորանները՝ թուով 8, ղետեղուած 8
կանոնագրութիւններու սկիզբը, կը ներկայացնեն
զանազան մոտիւններով տերեւահիւս, խաչածեւ,
գիրկընդխառնուող զարդածեւեր, թէեւ պարզ,
բայց համաչափ եւ ճաշակաւոր, մանաւանդ իրենց
երկնքանգ գոյներու մէջ (հմտ. Պատկ. 2—7):

Լուսանցքներու վրայ, մէն մի խորաններու
եզերքը եւ գուրդաններու սկզբնաւորութեան,

տրութիւնները կարմրագիր են եւ մանր բոլոր-
գիր: Թղ. 3 ա. կը սկսի. "Երանեալ է": Թղ.
22 ա. Աւրհնութիւն Մովսէսի եւ որդւոցն Իսրա-
ւելի. Աւրհնեցութիւն զՏէր: Թղ. 24 ա. Վասն
ի վերուստ խաղաղութեան: Քրիստոս է իմ

Թղ. 246 բ. Հղաւր յաղթող: Ընկալ, Տէր,
զաղաչանս: Թղ. 247 ա. Մեծացուցէ անձն իմ:
247 բ. Աւրհնեալ Տէր Աստուած Իսրայելի...
Թղ. 255 բ. Կ'աւարտի Սաղմոսն եւ կը սկսի
Փառք ի բարձունս Աստուծոյ...: Հոս կը պակ-

Պատկ. 1.

Աստուած: Տէր տունդեան եւն: Թղ. 82 ա. Աւր-
հնութիւն Մովսէսի. Զի հուր բորբոքեցաւ ի
բարկութենէ իմէ: Թղ. 114 բ. Եւ եւս խաղա-
ղութեան... Գոհանամք շքէն...: Թղ. 146 ա.
Ի գիշերաց կանխէ հոգի իմ...: Թղ. 176 ա.
Ես ասացի ի վերանալ...: 205 ա. Աւրհնեցէք
զԱստուած...: Թղ. 237 բ. Տէր զուրք թ լուայ
եւ երկայ...: Թղ. 246 ա. Ցաւդեա Տէր...

սին ԻԴ—ԻԸ Թերթերը. իսկ ԻԸ կը սկսի ԱՆ-
ճառ տնաւրէնութեամբ:

Ձեռագրին ուղղագրութիւնը հին
ձեւով է. այլ = այլ, պահեին = պա-
հին, եին = էին, թե = թէ. առեւծ
= առիւծ, ուղեղ = ուղիղ, երկիղած =
երկիւղած, շաւեղս = շաւիղս. աղեղուիա
= ալէլուիա, զըկեանս = զկեանս եւն:

3. Մանրանկարները:

Ձեռագիրս ճոխ է մանրանկարներով, լաւ
եւս խորաններով, Լուսանցաղարդերով եւ
Զարդադրերով: Իրրեւ ամբողջական նկար հաս-

ՄԱՅՐ Ա[ՍՏՈՒԾՈՅ]

Յ(ԻՍՈՒ)Ս Ք[ՐԻՍՏՈՅ]

ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ՊԻ. ՀԱՆԷՍ ԶԱՆՍԻՐՆ

ՔԵԶ ՅԱՆԶՆԻ:

Պատկ. 2.

մը միայն ունիք, ձեռագրին սկիզբը, որ կը
ներկայացնէ Աստուածածինը բազմած աթոռի
վրայ, եւ գիրկը բռնած Յիսուս մանուկը: Աս-
տուածամօր աջ կողմը ծնրագիր կեցած է աղա-
չաւորի կերպարանաց տակ Յովհաննէս ջանսը-
լէր, որ մեղի Սաղմոսարանի համանուն ընդօրի-
նակողին հետ նոյն ըլլալ կ'երեւայ: Նկարիս
վրայ կը կարդացուին (Պատկ. 1).

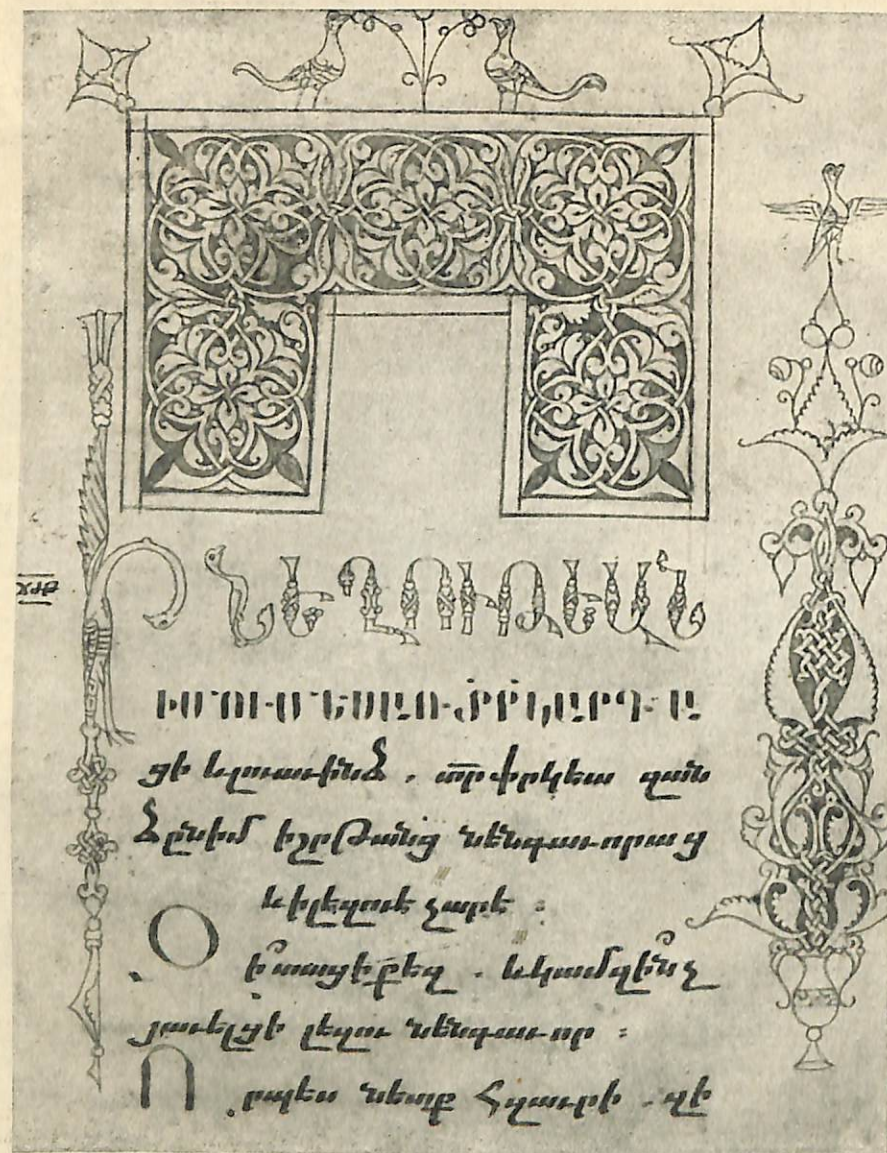
Խորանները՝ Թուով 8, զետեղուած 8
կանոնադրութիւններու սկիզբը, կը ներկայացնեն
զանազան մոտիւններով տերեւահիւս, խաչածեւ,
գիրկընդխառնուող զարդածեւեր, թէեւ պարզ,
բայց համաչափ եւ ճաշակաւոր, մանաւանդ իրենց
երկններանգ գոյներու մէջ (հմտ. Պատկ. 2—7):

Լուսանցքներու վրայ, մէն մի խորաններու
եզերքը եւ գուրդաններու սկզբնաւորութեան,

կը տեսնուին լուսանցազարդեր, ոմանք ծաղկաձեւ կամ ծաղկեփունջ՝ թաղարի մէջէն վերընձուղող, եւ ոմանք քնքնակաց (պատկ. 2—3): Գարձեալ ուշագրաւ են զարդագրերը, իրենց պէսպէս ձեւերով, մերթ թռչնաւ:

է յանձնարարութեամբ Լեւոն Գ. Թագաւորի (1270—1289)՝ անոր անձնական գործածութեան համար:

Այս գեղեցիկ գրաւական մըն է Կիլիկեան արքունիքի ներքին կեանքին, ուր կրօնական եւ

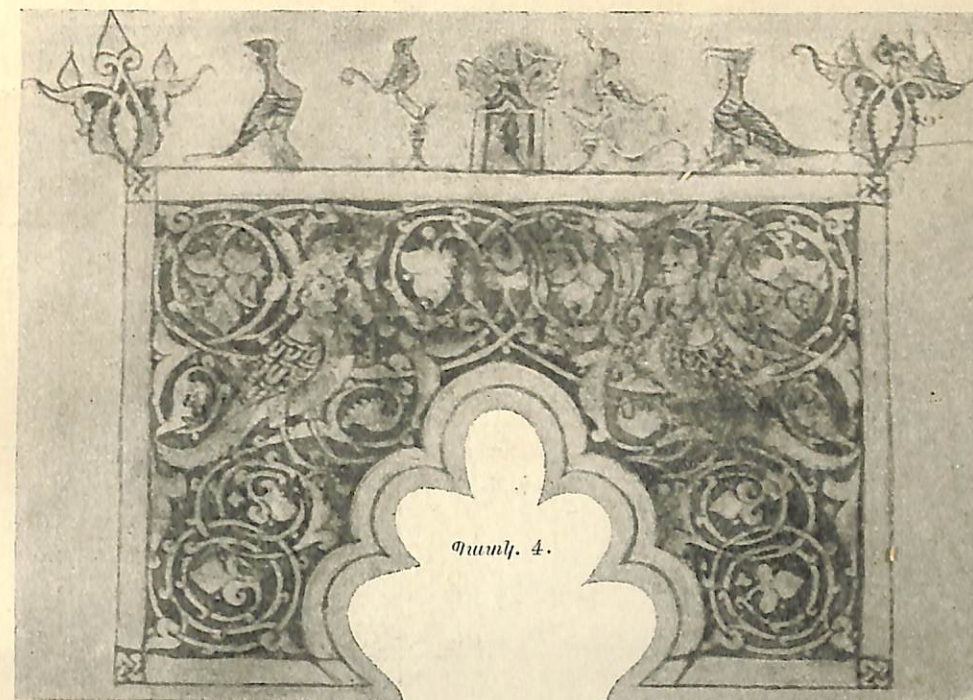
Պատկ. 3.

ձեւ, մերթ ձկնակերպ եւ յաճախ մարդադէմ (պատկ. 8):

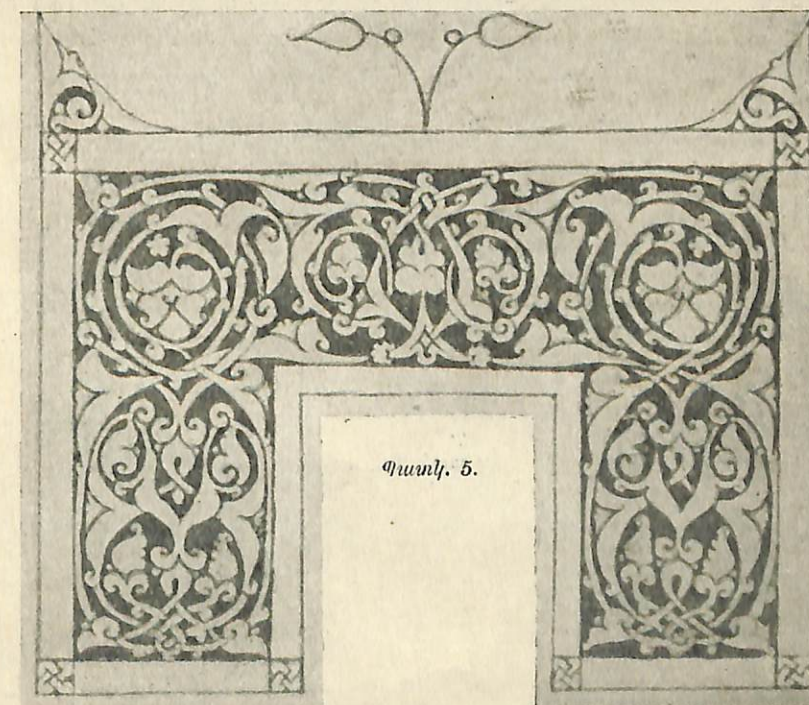
4. Յիշատակարաններ:

Հետաքրքրական է ձեռագիրս նաեւ իւր յիշատակարաններով: Գլխաւոր յիշատակարանը կը յայտնէ մեզի, թէ ձեռագիրս գրուած

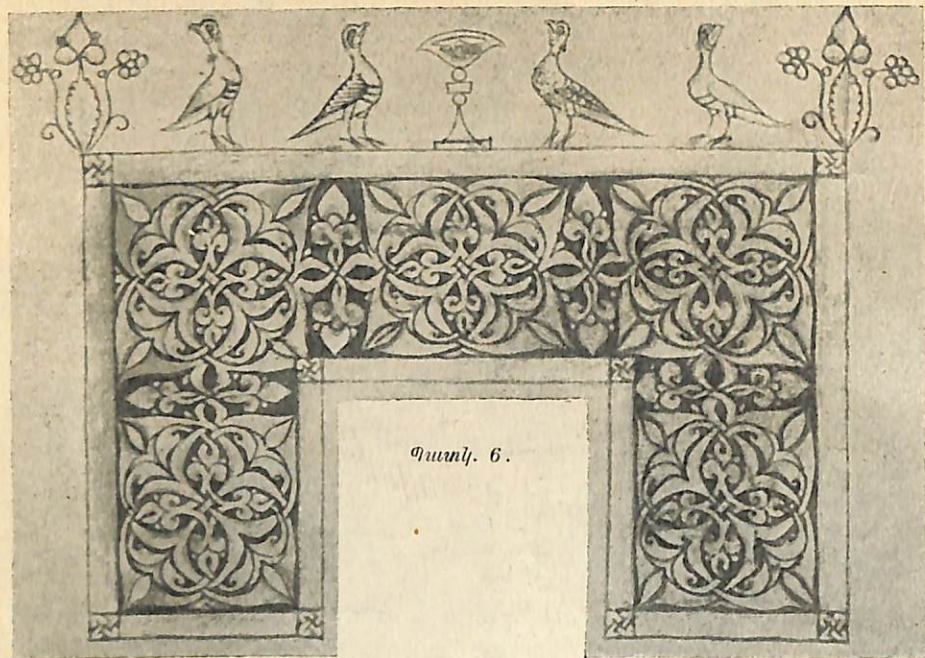
ընթերցասէր ոգին կ'իշխէ գործնականապէս: Ինչպէս թագաւորն Լեւոն իւր բարեպաշտ աստուածսիրութեան գոհացում տալու համար կը փափաքի ունենալ սաղմոսանուագ մարգարէին երգարանը, նոյնպէս իւր աստուածասէր Տիկինն՝ Կեռան թագուհին, նոյն զգածմամբ իրեն համար օրինակել կու տայ նոյն 1283 տարին Սկեւոյի մէջ Ստեփանոս քահանային նկարազարդ Աւե-

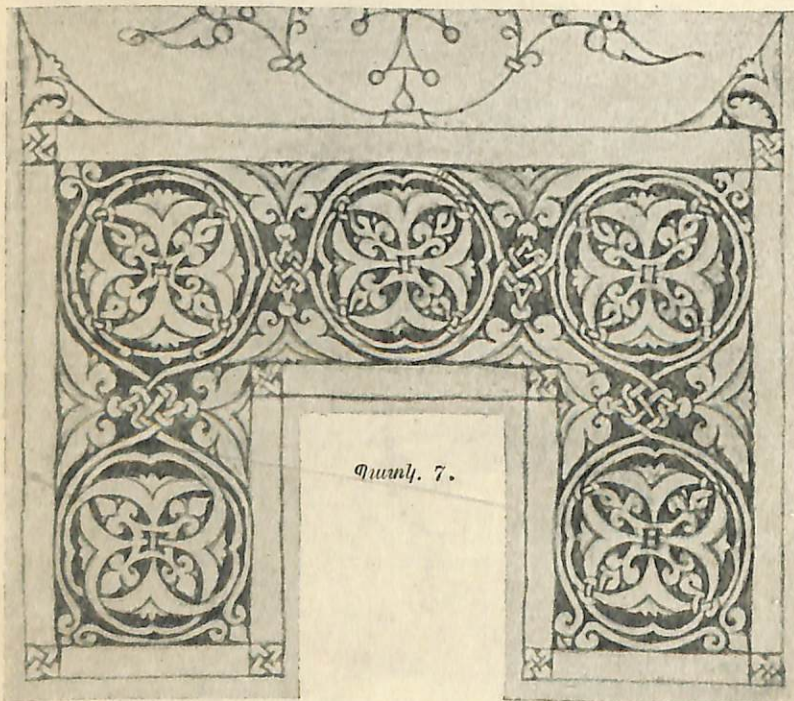
Պատկ. 4.

Պատկ. 5.

Պատկ. 6.

Պատկ. 7.

տարան մը, որ կը գտնուի Գանձակի Ս. Յովհաննէս եկեղեցւոյ մէջ. հոս կ'ըսուի ի մէջ այլոց. «Գերապատուեալս իշխանութեամբ ի բարի արմատոյ մեծափառ թագուհին Հայոց Կեռան, դուստր իշխանաց իշխանին Հեթում Սեբաստասի, որոյ զերկիղն աստուածային յինքն ամփոփեալ զգլուխ եւ զսկիզբն ամենայն իմաստութեան եւ ըստ ամենայն բարեգործութեան իւրոյ խորհուրդ բարի ի միտ արկեալ ետ գրել զքառափտակ սուրբ աւետարանս ի յիշատակ հոգւոյ իւրոյ եւ ծնողաց իւրոց... յիշեցնէր զստացաւ սորին զբարեպաշտ թագուհին Կեռան հանդերձ սուրբ թագաւորան Լեւոնի...»։ Այսպէս թագաւոր եւ թագուհի նոյն տարին արքունիքի համար ընդօրինակել կու տան կրօնական երկու կարեւոր մատենաներ։

Առանձին կարեւորութիւն կը ստանան նաեւ միւս երկու յիշատակարանները. մին գրուած 1163 ին կը հաղորդէ Ռուբինեան թագաւորութեան առաջին շրջանին վերաբերեալ կարեւոր նորութիւններ. իսկ երկրորդը 1307, Նոյ. 17 ին Անարզաբայի մէջ հայ արքունական տան եւ ազնուականներուն դէմ նիւթում զաւադիր սպանութեան արձագանգն է, արձանագրուած, ինչպէս կը տեսնուի, ժամանակակից արքունի դիւանագրէ մը։ Այս յիշատակագրութիւնը յառաջ կը բերենք լուսատպութեամբ, ճաշակ մը տալու համար դիւանական գրչութեան։ Այս գրով են ժամանակի արքունի հրովարտակներու պատճէնները։

1. Թ. 259ա — 260ա. Բռն յիշատակութեամբ. «Աստուածատունկս այս հոգեզուարճ դրախտ ցանկալի. եւ բուրաստան բաղմաբեղուն բարեաց բաղձալի, յոգնազան տնկովք տենչալի քաղցրաճաշակ պրտովք ըղձալի։ Ծաղկովք բաղմափայլ եւ անծորելի. գեղովք բերահրաշ եւ յոյժ անձկալի։ Գեղ բըժշկարար հոգւոց խաթուածի. տնկեալ բարբառով բանի մարգարէին Գաւթի։ Աստուածային այգոյն արթուն եւ աննիրհ տնկագործողի։

1. Հրտ. Բաղբերունի. Ճանապարհորդական յիշատակարան. Արձագանք, 1886, էջ 278—279; Բարեբաղբարեանց Արցախ, էջ 39—40։

Այս սաղմոս յոգնակար երանգովք գունազարդ գեղոյ. տիրական պատկերին եւ մեղ կերպագրող. զոր հոգւոյն սրբոյ ամենիմաստ կոչի։ Թացեալ զեզու գործարան բանի մարգարէին Գաւթի. գրեալ ձեռնն արագաշարժ գպրի զգեղեցիկն քան զամենայն որդւոցս Արամա գործ սքանչելեաց եւ զարմանալի։

Այս բարբառ մարգարէական բանի, երգեալ Եւթնադեալ ձայնիւք քնարի. եւ տասնադեալ սաղմոսարանի. զԵւթնարփեան շնորհս հոգւոյն¹ ի զգայականս մեր. տասնաց մասունս խորհրդածողի։ Յորոց յարմարական ձայնից հնչողի. ստեղծողն էից ի բանականացս բարեբանի։

Այս ամենունակ բարեաց գանձարանի սիրեցող եղեալ բարեպաշտ եւ աստուածասէր արքայն Հայոց, թագաւորն Լեւոն պայազատ եւ ժառանգաւոր թագի թագաւորութեանս Հայկազեան զարմի։ Սերեալ ծնընդեամբ յՌոբինէ իշխանէ որ յաղգականութենէ Բագրատունի եւ ի տանէ եւ ի տոհմէ Արծրունի։

Որոյ հրամանաւ գրեցաւ երգ սաղմոսացս Գաւթի, ի զարդ եկեղեցւոյ եւ ի վարժ ուսմանս մանկանց նորոյս Սիովնի։ Եւ իւր իսկ բաղձանս ունելով երգել սովաւ եւ սաղմոսել եւ խաւսել ընդ Աստուծոյ անգագապէս։ Եւ մնալ նմա յիշատակ բարեաց ապագայ ժամանակի։

Գրեցաւ սայ ի թուականիս Հայոց 21Բ ի թագաւորանիստ մայրաքաղաքն ի Սիս։

Արդ որք աւագիք ի սմանէ յիշեցնէր զամենաբարեաց արժանաւոր թագաւորն Հայոց

զԼեւոն եւ զնախնիս իւր։ Եւ յիշողացդ յիշեցելոցն ողորմեցի Բրիստոս Աստուած մեր յոյսն արարածոց որ է աւրնեալ ընդ Հաւր եւ Հոգւոյն սրբոյ յաւիտեանս յաւիտենից. ամէն։

Տարբեր գրււմ. Յիշեցէր եւ ընդ նմին դաստուածասէր եւ զբարեպաշտ պրն զԱշին պարոն Թարոսենց եւ զծն իւր զհայրն իւր Ստեփաննոս եւ զմայրն իւր եւ թողութիւն մեղաց հայցեցէր ի Բրիստոսէ իւր եւ ծնողաց իւրոց, եւ որ յիշէ ինքն լիցի առաջի Բրիստոսի Աստուծոյ մերոյ, որ է աւրհնեալ յաւիտեանս. ամէն։

Ով գագը քահանայից որք հանդիպք սուրբ սաղմոսիս առ ի Գաւթի երգարանիս, զպարգեւողն Սաղմոսիս։ Հայոց ազգիս թագաւորին Լեւոն չորրորդ որդի Աշինն սուրբ եւ բնութեալ թագաւորին։ Ձսա արդ յիշել առ ի բարին եւ իւր մեղացն թողութիւն. նաեւ ծնաւղացն եւ իւր զարմին։ Հանգ-

1. Համեմատէ իսկապէրը Պատկ. 9։

շել է գող նահապետին Աբրահամի յարքայութիւն, եւ որ յիշեք յիշեալ լեցիք յարքայութեանն Բրիտանի:

2. ԹՂ. 167ա. Ձևապարտ Յոհանն յիշեալ ընթերցողք:

3. ԹՂ. 178բ. Աղաչեմ յիշեալ զՀանէս եւ որդին իւր:

4. ԹՂ. 260բ. Օրդ. Գրէ, Խաչի-Յոյս-Է և շէ-Է ընթերցողք. Աղաչեմ զամենեան... զոր ետ գրեւ... վասն... եւ զծառայս Հանէս... զոր վասն խնդրոյ... ետ... ինձ բարի պրն. իմ զորդիսն զԿոստանդէն... զՀանդերձ... (ընդամենն 20 տող):

5. ԹՂ. 54ա-54բ. Ձեռագրին ժամանակակից թուող գրով կայ հետեւեալը. հաւանօրէն գաղափար ձեռագրին յիշատակարանէն.

Չայս բան գրեցաք մեք ի թուական.
 Ի վեց հարիւր մ. երեքտասան (1163):
 Ի յանբարի ժամ տրամական.
 Ձեք թրիտոնեայք իսպառ անգան:
 Անտիրքու զաւրքըն հարան.
 Ի զաւրագլուխըն բմբունեցան:
 Եւ յաւգոստոս երեքտասան,
 Չորեքշաբթ աւր տրիւրական:
 Վասն մեղաց որ բաղմացան.
 Բարերարին կամք բարկացան:
 Անաւրինացըն մատնեցան.
 Ձե յաւրինաց նորա դարձան:
 Բայց աջն Հաւր պահպանական.
 Պահեաց զիշխանըն հայկական:
 ՁԹարոս անուն յոյժ վեհական.
 Ազգաւ սերեալ բնաւրինեան:
 Շնորհեաց մեզ ձիւ պարգեւական.
 Եւ աշխարհի իւր սեփական:
 Լուաւ զձայն աղաւթական,
 Որ ի բնաւիցըն մատուցան:
 Որպէս մանգունքըն Բաբելոնեան.
 Ապրեալ հայցմամբ Դանիէլեան:
 Կամ մարգարէն մծըն Յունան.
 Յորովայնէ փրկեալ ձրկան:
 Արդ գուգնաքեա գրեալ այս բան.
 Յերկիր սորին գու տիրական:
 Ի կատարական ուխտ սրբազան,
 Յիւրոց նախնեացըն դամբարան:
 Մինչ ճանապարհ մեզ ուղղեցան,
 Գալ ի կլայէն հըռովմայական:
 Ի տեսութիւն իւր ըղձական,

Պատուասիրեալ սիրոյ բաղձման:
 Որում հայցեմք պարագայց ամ.
 Գերալըրապէս անդրաւական:
 Անճառաւք մինչ ի վախճան,
 Յաղթեալ ի սպան. որք ներհական:
 Սիրել զբարին աստուածական.
 Ատեալ զչարքն դիւական:
 Ձի անգ բարեացն, որ խոստացան.
 Արժանացի միշտ յաւիտեան: Ամէն:

Սիրոյ երկեղիւ նպաստ լիք նըւաստիս:
 Ապրիւ Հոգւով ողորմելոյս յանշէջ հրոյն: Ամէն:

6. ԹՂ. 87բ. Հոս ամբողջապէս կը ներկայացնեմ լուսանկարը սոյն կարեւոր յիշատակարանին (Պատկ. 10) որ Անարգաբայի մէջ պատահած արքունի աղէտը կը պատմէ: Թերեւս զայն գրեց արքունի ձեռք մը եւ կամ հայ արքունիքի զիւանապետը:

7. ԹՂ. 25բ. Նօթք-Գրէ. «Միքայէլն ծնա. ի թուին հայոց ՌՄԺԱին ի ամսեանն մայիսի ԺԳին»:

8. ԹՂ. 53բ. Նօթք-Գրէ. «Ի թուին ՌՄԼԴի եւ փե տեր ԻԱ օրն, որ էր պատկեր աւուրն սրբոյն Թէոդորոսի զինաւորին. աւրնկալայ զկարք քահանայութեան. ես տեսայք Եղբորդի Տեառն Եփրեմի սրբէնասարաս եւ քորեւաքատակ կաթոռ զիկոսի, ի վաղջանումն հօրեղբորն իմոյ, եւ իւր էմմուճայի որդւոյն Տեառն Թէոդորոսի գերեզմանի եւ սրբակրօն կաթողիկոսէ:

9. ԹՂ. 87ա. Նօթք-Գրէ. «Յերկրորդում աւուր ծննդեան Տեառն մերոյ եւ փրկչին Յիսուսի Բրիտանոսի, որ էր օր մեռելոց, եւ պատկեր աւուրն Երկուշաբթի, յԵօթներորդում ժամու գիշերոյն՝ խառնեցաւ ընդ նախափախճանեցոյն եւ հայրն իմ ծերունի Տէր Մարկոս Աջապահ եւ մաքրասնունդ քահանայ, իննեւորդ Աջապահ առ ի Յօհաննէս Եպիսկոպոսէ եղբոր բարեպաշտ արքային Հեթմոյ երկրորդի՝ որդւոյ Լէօնի երրորդի. էր սա անձնեայ՝ փառամարտեա եւ գեղեցկադէմ, երաժիշտ եւ ձայնաւոր. սա՝ չորեքտասան անգամ գնալ ի կոստանդնուպոլիս յանձն էառ սակս սրբոյ Աթոռոյն գործոյ: Այդ Հէ ամեայ վախճանեցաւ ի թուին հայոց ՌՄԻԸ, եւ Յունուարի Է, ի քառասներորդի երկրորդի ամի քահանայութեան իւրում:

Աղետաւորութիւն, 5 Յունուար 1922:

17049

MECHITHARISTEN-BUCHDRUCKEREI, WIEN, VII.